

Nagy Zita

Létspirálok

Gondolatok Aknay Tibor Létirat című verskötetéről

Szerencsés, ha egy könyvkiadó bizonyos irányvonal mentén halad, ha ez az irányvonal egy tartani tudott értékszínt, akkor az még ideálisabb. Ennek tükrében a budapesti *Hungarovox* kiadványaival nem szükséges nagy rizikót vállalnunk. *Kaiser László* – a kiadó vezetője – maga is az írásművészethez több köldökzsinórral kötődő alkotó - számtalan alakváltozataiban; tehetséges író, költő, szerkesztő, dramaturg – így a beavatott biztos rutinjával ítél. És valóban, nem volt ez másként Aknay Tibor 2019-ben megjelentetett verskötetével¹ sem, amely küllemében a lírai kötetek elegáns, légies szabását követi, mégis rendkívül ritka a tartalmában ennyire hiánytalan és egész kötet.

„Nincs már hajó a szemhatáron,/ itt kell a sorsot kimondani” – így körvonala-zódnak a *Költészet*² című vers zárósziluettjei a találóan *Létirat*ként megnevezett kötetben, amelynek egész lényegi karaktere dobban ezzel a néhány szilárdszí-vű szótaggal. Aknay Tibor írásaiban az egyéni és kollektív életek válnak művé-szetté, azok sorsok, azok a momentumok, amelyeket nem elég kimondani, de jól kell kimondani, mi több, előtte észre kell venni, fel kell ismerni azokat. A *vita contemplativa*³ érzékeny tekintetéből előhívott pontos pillanatképeit, az önma-ga és mások, valamint a teljes létezés érthető, és a csupán csak sejteni engedett szférái felé egyaránt adózott felelősségvállalás és a tiszta eszméletű alázat teszük erőteljessé, kiemelkedővé. Úgy tűnhet, mintha művészete arra a hajlíthatatlan nietzschei morálra tenne voksot, amely hasonlóképp elmélkedik: „... az a megma-gyarázhatatlan tény, hogy éppen ma élünk, és bár végtelen időnk lett volna máskor is megszületni, nekünk mégis pontosan ez az arasznyi jelen jutott, ennek kell hát megmutatnunk, mi okból és mi végre jöttünk erre a világra éppen most. [...] Éle-tünkért felelősséggel tartozunk, [...] amely élettel valami kockázatot, veszélyt kell vállalnunk: és pedig azt, hogy elveszítjük, mind a legjobb, mind pedig a legrosszabb esetben.”⁴ Ekképp rémlik fel Aknay Tibor alkotói habitusa tisztánlátó szellemi „vi-lágutazóként”, belső és külső kozmoszok kitarató vándoraként.

A vándor, mint az egyik legkedveltebb művészeti toposz, talán ösztönösen,

¹ Aknay Tibor: *Létirat*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019.

² *Létirat*, 61. old.

³ lat., szemlélődő élet

⁴ F. Nietzsche: *A vándor és árnyéka*, Göncöl Kiadó, Budapest, 1990. Ford.: Török Gábor

többször is felbukkan az Aknay-sorok barázdáiban („Vándorének”⁵, „tétova vándor”⁶, „útján a vándor kicsit megpihen”⁷). És már csak összekapcsolható véletlen, hogy a német filozófus fenti citátumának kötetcímében (*A vándor és árnyéka*) is helyet foglal, valamint, a kevésbé ismert lírai munkásságának gyakori hivatkozási pontja (pl. *A vándor* című versei⁸). De az *Üdvözlét a vándornak* és *Vándorok, véredek, angyalok*⁹ című saját köteteivel maga a kiadóvezető is büszkélkedhet.

Aknay Tibor írói kvalitását már számtalan korábbi, prózai művekben¹⁰ megtalált otthonosság fémjelzi, jelen verskötete pedig a líra mindenséggel kacérkodó komisz komolyságában való teljesértékű, makulátlan feloldódás.

Közvetlen beszédű nyelvi versépítkezése, vallomásjellegű áthajlásokkal a végtelenül személyessé és közelállóvá tett őszinte költészet remek példája. Amely a – saját vagy akár a mások – egyéni sorstörténetének empatikus élelátása, és vizuális erejű láttatása során, észrevétlen szélesedik kollektív sorsokká, tágul egyetemessé.

Kifejezésmódjában nincs felesleg; affektálás mentes, tömör, a konkrét és a csupáncsak jelzett, de jól sejtető és önmagától többet jelentő megnyilatkozások váltakozásai a tudat számára teljes tartalmat adnak. Sokszínű, szabad versszerkesztései közt haikut idéző, rövid formájú, de vaskos értelmű, természet-közeli, hangulat-gazdag munkák¹¹ – gyakori évszakidézéssel – éppúgy jellemzőek, mint a ritmusos, komoly-vidámság, a játékos felülemelkedés versei¹², mint a már-már történetmondói igénytel pontos modernkori „zsánerversei”¹³.

Színes költői képei, megszemélyesítései („elkészt szellő lohol a hídon”¹⁴), zenei alliterációi („*Hervadó hiányvirágok*”¹⁵) is mind a nyelv virtuóz használatának képességéről tesznek tanúbizonyságot. Olykor remekül alkalmazott nyelvtani szer-

⁵ Létirat: *Vándorének* című vers (7. o.)

⁶ Létirat: *Jel voltam-e* című vers (51. o.)

⁷ Létirat: *K. S. mesternek – odaáttra* című vers (53. o.)

⁸ *A vándor* („Nincs ösvény!...”) (ford: Garai Gábor) és *A vándor* (*Vándor megy csöndes...*) (ford: Lator László) című versek in: F. Nietzsche: *Verseik*. Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2005.

⁹ Kaiser László: *Üdvözlét a vándornak*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 1996 és Kaiser László: *Vándorok, véredek, angyalok*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2018.

¹⁰ *Gáspár János 1816–1892* (dokumentumok, OPKM, 2003), *A galamb szárnyverése* (elbeszélések, 2012), *Tündéranna* (meseregény, Kráter Műhely, Pomáz, 2013), *A Macskaistennő* (valószerűtlen kisregény, Hungarovox Kiadó, Budapest 2014), *Festőangyal* (novellák, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2017)

¹¹ pl. Létirat: *Búcsú* (24. o.), *Gyémánt éjszaka* (38. o.), *Halott őz* (42. o.), *Téli reggel* (93. o.) című versek

¹² pl. Létirat: *Év végére* (34. o.), *Egérmese* (28. o.) *Mesevers* (66. o.) című versek

¹³ pl. Létirat: *Találkozás a hazával* (89. o.)

¹⁴ Létirat: *Hazafélé a fásorban* című vers (44. o.)

¹⁵ Létirat: *Kényszerzubonykeringő* című vers (56. o.)

kezetek kijátszásába rejt masszív gondolatiságot¹⁶ vagy akár variált intertextualitással költőelődöket („*halottaim sokasodnak*”¹⁷), irodalmi („*Nincs új a Parnasszus alatt*”¹⁸) vagy köznyelvi („*Erre csörög az idő*”¹⁹) hagyományokat is megidéz.

Költészetének kétségkívül egyik legjellemzőbb vonása, legszebb erénye az az irdatlan vizualitás, színes és karakteres, egyedi képi világ, amelyek olyan élővé, valósan vibrálóvá teszik verseit. „*Egyik-másik művészeti ágban való megmerülés segíti az újabb és újabb alkotások létrejöttét*”²⁰ – írja a lényegét mindig páratlan érzékeléssel megragadva Szakolczay Lajos. És lehetetlen elmenni a tény mellett, hogy Aknay Tibor kiváló fotóművész is, így komplex alkotóként, versei óhatatlanul válnak élethűen, vizuálisan megragadott montázképekké, ahogy fotóművészete sem nélkülözi a nagyfokú lírai érzületet. Versei, ahogy fotói is, mind érzékünkre, érzelmünkre és értelmünkre egyazon pillanatban gyakorolnak hatást, a befogadás több szintjén egyazon minőségükben állnak helyt. Írásai nem az illúzióra, fotói nem a látványra épülnek, hanem minden esetben a valóságos és mélyen emberi mibenlétre, annak összes látens és önmagán túlmutató jelentésével.

Verseinek a modern egzisztencia-filozófiával rokon gondolatiságát, a szubjektum tudat- és érzésterrénumait kitöltő kétség és perspektívakérdések állandó, ingadozó jelenléte,²¹ a benti és kinti világ kibékíthetetlen bizonytalanságának filozófiája határozza meg. *Jelkép voltam-e* című versében tiszta szívű tünődéssel írja: „*Hallgatok, és nézem, hogyan lényegül/ egymásba a benti és kinti világ./ Önmagában mindkettő igaz.*”²²

Helyenként, a tradíciókban gyökerező erkölcs modernkori humán válságának tiszta tekintetű társadalomítéletei („*önmegváltó almessiások*”)²³ pedig, ugyancsak sors-, nemzet- és anyanyelvfeltű sorai („*és szólj, ahogyan épp trendi,/ hogy félj az igazhoz visszamenni*”)²⁴ mind az alkotó ember szelíd szigorú moráljának, nem elmarasztaló, de a ráeszmélést sürgető sístergő hangjai.

Verstémait a kibúvót nem kereső, intenzíven meg- és átélt létezésélmények hívják elő, azok minden derűjét és komorságát felvállalva, a legsötétebb mélységekből

¹⁶ pl. Létirat: *Áldozat* (22. o.), *Énhozzád* (33. o.) című versek

¹⁷ Létirat: *Vándorének* című vers (7.o.) → Kányádi Sándor: *Sárga kankalin* című verse („*Sokasodnak /a halottaim*”)

¹⁸ Létirat: *Költészet* című vers (61. o.) → A Prédikátorok könyve: „*Nincs semmi új a nap alatt*”

¹⁹ Létirat: *Év végére* című vers (34. o.) → „*Erre csörög a dió*” ismert játékos mondóka

²⁰ Szakolczay Lajos: *Rétegek (Nagy Borbála Réka kiállítása a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kiszalériájában)* In: Szakolczay Lajos: *Időlámpa*. Ráció Kiadó, Budapest, 2016,

²¹ pl. Létirat: *Önazonosság* című vers (76. o.)

²² *Létirat* (51. o.)

²³ Létirat: *A hetedik mélységből* című vers (13. o.)

²⁴ Létirat: *A fölös szavakról* (11. o), továbbá pl. *Morzsányi fényt* (67. o), *Találkozás a hazával* (89. o.) című versek

is magasságokat csiholva, a megfelelően megragadott mindennapi, apró létrészletekből megalkotott lét-teljes irat.

Verseinek hangulati frekvenciája több helyen a József Attila-i „fájdalmas szépség” érzetével rokon, ahogyan az édesanya alakjához való meghitt viszonyulás²⁵, emlékének állandó jelenléte, szavakból épített megindító költői emlékművei is. A „*Reggeli séta az unokámmal*”²⁶ című műve pedig a Szabó Lőrinc-féle *Lóci* versek okos-vidám, játékos-komoly felemelő báját idézi.

A művek térideje minden irányban nyitott; a biztos múlttudat, a világosan látott jelen, az ezek tapasztalataiból következtetett jövősejtés időhúrjain pengenek. A hagyományos és modern mozzanatok, természetközeli és iparosodott („*bevásárlóközpontban*”)²⁷ élettér, couleur locale („*hűvösvölgyi*”)²⁸ és határokon túli elhelyezkedések („*az appellplatzon*”)²⁹, egyéni és közösségi történések („*lágerekbe hurcolt*”)³⁰, én-impresziók tudatossága és tudatalattisága, valós és misztikus, földi és égi szférák arányos kölcsönhatásai egy markáns költői, emberi valóságérzékelést rajzolnak.

Meghatározó hangulatszerzővé válik a gyermekkor áldott, idillikus idejének nosztalgikus felelevenítése, az egyéni élettérbe beáramló történelmi kor jellegzetes képeivel, és a már a felnőtt-tudat kiegészítő – ironiát sem nélkülöző – észrevételeivel.³¹ Ezek mellett a dolgok visszahozhatatlanságának keserősége, az emlékezet állandósága, a minden életúton jelenlévő lemondás, a veszteség, a hiány, az elmulasztott lehetőségek taktusai dominánsak.³² Művészete azonban mégsem válik komorrá, nem fordul át a kétségbeesés üres kongásába; az elfogadás bölcs csöndes derűjével, sosem szűnik meg esélyt adni akár a legapróbb reménynek, megingathatatlan hittel pedig valahol legbelül mindig bízva a sors-elrendezés okszerű, felettünk álló kegyelmében. A hozzáértő alkotói pszichében, akár egy hagyományos fotótechnikai eljárás, így válik a valóság minden negatívja az értékteremtő művészetté előhívott pozitív képpé. Az ábécérendet követő, szám szerint 95 db, ahogy kötetnyitányként Kődöböcz Gábor is jellemzi; a „*képi-gondolati egységben fogant, nyelvi erőt, emberi mélységet és artisztikus szépséget sugárzó*”³³

²⁵ pl. Létirat: *Halott anyám arca* (41. o.), *Anyámhoz álomban megyek haza* (17. o.), *Aranykor* (19. o.) című versek

²⁶ *Létirat* 82. o.

²⁷ Létirat: *A démon leginkább éjszaka* című vers (9. o.)

²⁸ Létirat: *Gyermekkor* című vers (37. o.)

²⁹ Létirat: *Nyolcsoros* című vers (74. o.) vagy pl. a *Gyilkos-tó fenyői* (12. o.) című versek

³⁰ Létirat: *Vihar szaggatta fák* (104. o.) című vers és a *Nyolcsoros* (74. o.) című vers

³¹ pl. Létirat: *Emlékezés* (31. o.) *Aranykor* (19. o.), *Gyermekkor* (37. o.) című versek

³² pl. Létirat: *Csak ennyin múlt* (26. o.) című vers

³³ Kődöböcz Gábor: *Ajánlás* (In: Aknay Tibor: *Létirat*, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019.)

remekműve is, a „*majd megbékél legbelül*”³⁴ empirikus többlettudásával zárul.

Költői égboltján megannyi – akár már jól ismert – de új csillogásba, egyedi kontextusba helyezett motívum tűnik fel. A kortársak közt is – irodalmi és képzőművészeti téren egyaránt – népszerű *angyal* alak³⁵, vagy akár a *madár, felhők, fák*... sokszor visszatérő elemek. De a paradox relációkban jól megtalált harmónia végigvonul a kötetben; ellentétes képek (*reggel-éj, árny-fény, angyal-démon, tél-nyár, harsány szó-csönd, tűz-fagy*...) sűrű váltakozásai a lét rideg linearitása helyett, annak körkörösségére téve titkos törvényszerűségét.

Mindezek mentén, a borítókép – amely, stílusigénnyel, a szerző által készített, művészi érzékenységgel eltalált, elsőrangú felvétel – közeli makrofotój a³⁶ akár madárfészekként, („*Bevackoltam a világba, / fészekrabló potyamadár*”),³⁷ akár szénabálaként ég a retinánk rejtett értelmén; a kusza köreket leíró, végtelen csigavonalai, mint valami ős-modern nautilus kagyló³⁸, sejtetik a létezés titkos képletét.

„*Ködcsigaház az otthonom [...] Csigaošvény nyál-ezüstjén*” „*Héja tört csigaház a lelkem*”³⁹ – hangzik el sorozatosan a kötetben. Ez, a minden létező, élő szervezetben megtalálható, spirál – a ritkamód a tudományos és vallásos körök által is egyaránt elismert – és „szakrális geometriaként” is emlegetett alakzat úgy hordja a mindenség tökéletes, arányos teljességét, ahogy az Aknay-versek az emberi élet minden megismerhető – égi és földi – mélységét és magasságát.

³⁴ Létirat: *Zápor* című vers (105. o.)

³⁵ pl. Kaiser László: *Elfáradt összes angyalunk* (versek), Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016, a már említett *Vándorok, vérebeek, angyalok*, továbbá Vitéz Ferenc trilógiája: *Angyalkapuk és szövegjáratok* (2014), *Angyalok a labirintusban* (2016) és a *Könyvek angyalai* (2017), valamint az ezek borítóját is díszítő és Aknay Tibor testvérének, Aknay Jánosnak „angyalos” képei

³⁶ egy fotótechnika, egyfajta „közelfelvétel”: ritka perspektívájú, közeli fotó

³⁷ Létirat: *Vándorének* című vers (7. o.)

³⁸ A *nautilus kagyló* az egyik legősibb életforma, tartalmazza a *spirál* alakzatát, amely minden élő szervezet része (pl. galaxisunk alakja is), valamint az ember által készített dolgok során is szívesen alkalmazzák (pl. a szoftverfejlesztésben is a lineáris helyett hatékonyabb az adatsorok interaktív ábrázolására), valamint „szentnek” tekintik, mert kiadja az „*aranyarányt*” (~ 1,6), amely szintén minden élő dolog része (Platón a „*világegyetem-kulcsaként*” hivatkozott rá) és a művészeti alkotásokat akkor látjuk szebbnek, ha ezt tartalmazza (pl. fotózásnál is fontos kritérium az arányosság)

³⁹ Létirat: *Vándorének* (7. o.) és *Ki mondja meg* (59. o.) című versek